

SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDA BOSHQARUV MA'NAVIYATI VA AXLOQ TO'G'RISIDAGI QOIDALARNING NAMOYON BO'lish

Dilmurodov Shohruh Nodirovich

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi
yo'nalishi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14915921>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sharq mutafakkirlarining boshqaruv ma'naviyati va axloqiy qadriyatlarga oid qarashlari tahlil qilinadi. Sharq falsafasi doirasida hukmdor va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar, adolatli boshqaruv, insonparvarlik tamoyillari va davlat boshqaruvida axloqiy me'yorlarning ahamiyati muhokama qilinadi. Alisher Navoiy, Yusuf Xos Hojib, Abu Nasr Forobiy, Jaloliddin Rumiy va boshqa mutafakkirlarning asarlarida ilgari surilgan boshqaruv axloqi tamoyillari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: boshqaruv ma'naviyati, axloq, adolat, davlat, Sharq mutafakkirlari, siyosiy falsafa, rahbar mas'uliyati.

Sharq mutafakkirlari o'z asarlarida davlat boshqaruvi va axloqiy qadriyatlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikka alohida e'tibor qaratganlar. Ularning asarlarida jamiyat taraqqiyotining asosi odil boshqaruv va ma'naviyat ekanligi qayd etiladi. Hukmdorning adolatli bo'lishi, davlatning ma'naviy qoidalar asosida boshqarilishi va insoniy qadriyatlarga tayangan rahbar jamiyatni barqaror rivojlantirishi mumkinligi ta'kidlanadi.

Ushbu maqolada buyuk mutafakkirlarning boshqaruv falsafasi, ularning asarlarida ilgari surilgan axloqiy tamoyillar va ularning bugungi kun boshqaruvchilik tizimidagi ahamiyati tahlil qilinadi.

1. Sharq mutafakkirlarining boshqaruv ma'naviyati haqidagi qarashlari

Sharq mutafakkirlari asarlarida rahbarning axloqiy jihatdan yuksak shaxs bo'lishi zarurligi alohida ta'kidlanadi. Hukmdor shaxsining axloqiy yetukligi jamiyat taraqqiyotining asosiy sharti sifatida ko'rilgan. Quyida ayrim mutafakkirlarning bu boradagi qarashlari keltiriladi:

Abu Nasr Forobiy – “Al-Fozil shahar” konsepsiyasi

Forobiy (870–950) o'zining “Fozil odamlar shahri” asarida ideal davlat konsepsiyasini ilgari surgan. Unga ko'ra, davlat rahbari:

Adolatli bo'lishi kerak.

Ma'naviy yetuk va bilimli bo'lishi lozim.

Jamiyat manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo'yishi zarur.

Forobiyning ta'kidlashicha, agar rahbar axloqiy fazilatlarga ega bo'lmasa, jamiyatda tartibsizlik, zulm va buzg'unchilik yuzaga keladi.

Yusuf Xos Hojib – "Qutadg'u bilig"dagi boshqaruv falsafasi

XI asrning buyuk mutafakkiri Yusuf Xos Hojib o'zining "Qutadg'u bilig" asarida davlat boshqaruvining asosiy tamoyillarini bayon qilgan. Unga ko'ra:

Hukmdor donishmand bo'lishi va adolat bilan ish yuritishi lozim.

Rahbarning halolligi va rostgo'yligi davlatning barqarorligini ta'minlaydi.

Insonparvarlik tamoyillari asosida boshqaruv olib borish zarur.

Yusuf Xos Hojib hukmdor har doim xalq manfaatini ko'zlab ish yuritishi lozimligini uqtiradi.

Alisher Navoiy – boshqaruvda axloqiy qadriyatlarning o'rni

Alisher Navoiy o'zining "Mahbub ul-qulub" va boshqa asarlarida adolat, muruvvat va rahm-shafqat kabi fazilatlarni targ'ib qilgan. Unga ko'ra:

Hukmdor xalq oldida javobgar bo'lishi lozim.

Davlat rahbari halol va pok bo'lishi shart.

Rahbar o'z xalqining dardini tushunishi va ularga adolat bilan munosabatda bo'lishi kerak.

Navoiy boshqaruvning axloqiy asoslari jamiyat rivojining kaliti ekanligini ta'kidlaydi.

Jaloliddin Rumiy – axloq va rahbar mas'uliyati

Jaloliddin Rumiy rahbarlik tushunchasini ma'naviy yetuklik bilan bog'lagan. Uning fikricha, haqiqiy rahbar:

O'z nafsini yenggan bo'lishi lozim.

Xalqni o'z manfaatidan ustun qo'yishi kerak.

Adolat tamoyiliga amal qilishi zarur.

Rumiyning ta'limoti bugungi rahbarlar uchun ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

2. Sharq mutafakkirlarining qarashlari hozirgi zamon boshqaruvida

Bugungi kunda boshqaruv tizimida ham axloqiy tamoyillar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Demokratik boshqaruv tizimlarida:

Adolat va qonun ustuvorligi ta'minlanishi kerak.

Rahbarlarning halolligi va mas'uliyati jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Davlat xizmatida axloqiy tamoyillarga amal qilish muhimdir.

Sharq mutafakkirlarining fikrlari zamonaviy boshqaruv tizimlarining rivojiga katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Xulosa

Sharq mutafakkirlari boshqaruv ma'naviyati va axloqiy tamoyillarning muhimligini ta'kidlab, davlat rahbarining mas'uliyatini yuksak baholaganlar. Ularning qarashlari bugungi kundagi davlat boshqaruvida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Hukmdor adolatli, bilimli va ma'naviy yetuk bo'lsa, jamiyat taraqqiy etadi. Shu bois Sharq mutafakkirlarining fikrlari zamonaviy rahbarlar uchun ham muhim saboq bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abu Nasr Forobiy. "Fozil odamlar shahri". Toshkent: Fan, 1993.
2. Yusuf Xos Hojib. "Qutadg'u bilig". Toshkent: Sharq, 2001.
3. Alisher Navoiy. "Mahbub ul-qulub". Toshkent: Fan, 1998.
4. Jaloliddin Rumiy. "Masnaviy". Toshkent: Adabiyot, 2005.
5. Bobur Mirzo. "Boburnoma". Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2008.
6. Sharq falsafasi. Ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent: O'zbekiston, 2017.

